

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ความผูกพันระหว่างมนุษย์กับภูตผีปีศาจได้เกิดขึ้นมาเป็นเวลาหลายร้อยหลายพันปีมาแล้ว นับตั้งแต่มนุษย์ในยุคหินตอนต้น ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ตามถ้ำ ป่า เขา และยังไม่รู้จักแสวงหาเครื่องนุ่งห่มมาปกคลุมให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย เรื่อยมาจนถึงในยุคดึกดำบรรพ์ มนุษย์ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าแลบ ฟ้าผ่า ไฟไหม้ป่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด หรือแม้แต่เรื่องความเป็นไปในชีวิต การเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวมนุษย์ได้ประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีทั้งความตื่นเต้น น่ากลัวและแปลกประหลาด มนุษย์ได้ประจักษ์ชัดว่าตนต้องเผชิญกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีอำนาจมากมาย สฤตวิสัยที่มนุษย์จะควบคุมได้ จึงเกิดความรู้สึกเกรงกลัวต่อสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ และเกิดความคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น ด้วยความเชื่อที่แฝงด้วยความรู้สึกเกรงขามในอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เอง มนุษย์จึงต้องแสวงหาแหล่งคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายและสิ่งที่ยับยั้งให้เกิดความรุ่มเย็นเป็นสุข ซึ่งมนุษย์ก็กระทำด้วยการวิงวอนขอพรและความช่วยเหลือจากภูตผีปีศาจ โดยเชื่อว่าถ้าได้บอกกล่าวหรือทำให้ภูตผีปีศาจพอใจแล้ว ภูตผีปีศาจก็จะบันดาลความสุขและความสำเร็จให้ แต่ถ้าเมื่อใดที่ทำให้ภูตผีปีศาจไม่พอใจ ความเดือดร้อนก็จะเกิดขึ้นทั้งแก่ตัวผู้กระทำและส่วนรวม ด้วยเหตุนี้ การกระทำใดก็ตามที่ทำให้ภูตผีปีศาจไม่พอใจ จึงต้องงดเว้นหรือห้ามกระทำ อันจะกลายเป็นข้อห้ามทางสังคมไปในที่สุด

ในสังคมไทย ความเชื่อที่เป็นข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษนั้นมีมากมาย ข้อห้ามบางอย่างกลายเป็นจารีตประเพณีที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ หากผู้ใดละเมิดถือว่าผิดอย่างร้ายแรง สังคมจะต้องลงโทษไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง จารีตเหล่านั้นเมื่อปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดก็จะกลายเป็นกฎหมายของสังคม ข้อห้ามจึงนับเป็นมาตรการควบคุมสังคม อันเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นับตั้งแต่การตั้งครรรค์ การคลอด การอยู่ไฟ การแต่งงาน งานศพ รวมไปถึงการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน เช่น ห้ามร้องเพลงในขณะที่ทำครัว ห้ามตัดผม ตัดเล็บในเวลากลางวัน ห้ามเหยียบธรณีประตู ฯลฯ ข้อห้ามเหล่านี้ อาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ภาคเหนือกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความคล้ายคลึงกัน เนื่องจากมีวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน อีกทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือรับอิทธิพลความเชื่อดั้งเดิมมาจากทาง

ภาคเหนือหรือล้านนา (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. ม.ป.ป. : 4) ส่วนภาคใต้และภาคกลางจะมีความเชื่อที่คล้ายกัน ทั้งนี้เป็นเพราะการยอมรับวัฒนธรรมของกันและกันในอดีต ประกอบกับได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาทางภาคใต้และทางภาคตะวันตกของไทย (มณี พยอมยงค์. 2526 : 5) อย่างไรก็ตาม ข้อห้ามของแต่ละท้องถิ่นจะปรากฏในรูปของความเชื่อซึ่งอ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หากกระทำหรือฝ่าฝืนจะเกิดผลร้ายแก่ตนเอง เช่น ถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือภูตผีปีศาจลงโทษ เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าข้อห้ามที่ปรากฏนั้น เป็นการทำให้คนเชื่อถือโดยมิได้อ้างระบบเหตุผลเป็นพื้นฐาน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าข้อห้ามต่าง ๆ จะเป็นความเชื่อที่ขาดเหตุผล หากวิเคราะห์เหตุผลเบื้องหลัง ก็จะมีเหตุผลที่แฝงเร้นอยู่ เช่นข้อห้ามที่ว่าห้ามนั่งขวางบันได ถ้าศึกษาดูแม้เพียงจากสามัญสำนึกก็จะเห็นว่าเป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดจากการขึ้นลงของผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องกันมิให้มีการกีดขวางการขึ้นลงบันไดอีกด้วย (กิ่งแก้ว อุตถาวร และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. ๒๕๒๗ : ๖๖๓) หรือในการขับรถทางไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนเส้นทางที่มีทางโค้งเกือบตลอดเส้นทาง มักจะมีบางช่วงที่มีการตั้งศาลพระภูมิและเมื่อขับผ่านช่วงนั้นจะต้องบีบแตรเพื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว จะพบว่าเหตุผลที่แฝงเร้นอยู่ก็คือความปลอดภัย เพราะการบีบแตรนั้นจะทำให้รถที่กำลังจะสวนมาได้ทราบ อันเป็นการให้ผู้ขับรถเพิ่มความระมัดระวังยิ่งขึ้น เป็นต้น จะเห็นได้ว่าข้อห้ามเหล่านี้ล้วนมีคำอธิบายซ่อนอยู่เบื้องหลัง ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวล้วนแสดงถึงเหตุผลตลอดจนข้อเท็จจริงให้เป็นที่เข้าใจได้เสมอ แต่โดยปกติแล้วมักจะไม่มีการวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่แท้จริงของข้อห้าม คงปฏิบัติตามแต่โดยดี จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาถึงเหตุผลที่แท้จริงของข้อห้ามต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้การที่ข้อห้ามทั้งหลายยังคงดำรงอยู่ ก็ด้วยความสำคัญที่ยังคงอยู่ในหน้าที่ที่ประจักษ์และหน้าที่แอบแฝงของข้อหานั้น ซึ่งหน้าที่ประจักษ์นั้นมีความชัดเจนอยู่ในตัวเองแล้ว สิ่งที่น่าจะศึกษาวิเคราะห์จึงอยู่ที่หน้าที่แอบแฝงของข้อห้าม แต่เป็นที่น่าเสียดายแม้ว่าข้อห้ามต่าง ๆ จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและผูกพันกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยตรง แต่ก็ยังไม่มีผู้ใดศึกษาเรื่องข้อห้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ชีวิต” อันเป็นข้อห้ามของคนในดินแดนล้านนาไทยอย่างจริงจัง คงมีแต่เพียงกล่าวถึงและรวบรวมไว้เท่านั้น

ล้านนาไทย เป็นดินแดนที่นอกจากจะมีชาวไทยล้านนา ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่อาศัยอยู่แล้ว ก็ยังมีคนไทยกลุ่มอื่น ๆ เข้ามาอาศัยปะปนอยู่เป็นจำนวนมากและหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือชาวไทยของ อันเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากในล้านนาไทย

ชาวไทยยอง เป็นชนชาติไทยกลุ่มหนึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ๒๕๐๔ : ๓๖๐) และได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่รัชสมัยพญาเม็งรายเป็นต้นมา ทั้งนี้ เนื่องมาจากการถูกกวาดต้อนจากการทำสงครามระหว่างอาณาจักรล้านนากับบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ แถบเชียงแสน จวบจนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ทรงโปรดให้พระยาอุปราชมืองเชียงใหม่ (น้อย ธรรมลังกา) ยกกองทัพไปตีหัวเมืองต่าง ๆ ในเขตสิบสองปันนาอีกครั้งหนึ่ง การศึกในครั้งนั้นพระยาเมืองยองยอมสวามิภักดิ์แต่โดยดี เมื่อพระยาอุปราชมืองเชียงใหม่ (น้อย ธรรมลังกา) ตีหัวเมืองต่าง ๆ ได้แล้ว ก็ยกกองทัพกลับพร้อมทั้งได้นำเจ้าเมืองต่าง ๆ ที่ยอมสวามิภักดิ์เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยด้วย พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าเมืองต่าง ๆ กลับไปครองบ้านเมืองตามเดิมและโปรดเกล้าฯ เลื่อนยศพระยาอุปราชมืองเชียงใหม่ (น้อย ธรรมลังกา) เป็นเจ้ามหาอุปราชมืองเชียงใหม่พร้อมกับให้เจ้าหลวงคำฝั้นเป็นเจ้าเมืองลำพูนและเจ้าศรีบุญมาเป็นอุปราชมืองลำพูนไปบูรณะและฟื้นฟูเมืองลำพูนต่อไป

จากการที่เจ้าหลวงคำฝั้นและเจ้าศรีบุญมาไปปกครองเมืองลำพูนนี้ ท่านได้พาพระยาเมืองยองและชาวไทยยองที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งนั้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเมืองยอง (ปัจจุบันคือวัดต้นแก้ว ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) ซึ่งต่อมาชาวไทยยองได้มีการแพร่ขยายออกไปตามท้องที่ต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน อันได้แก่ อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอเมือง อำเภอแม่ทาและอำเภอลี้ ตลอดจนจังหวัดใกล้เคียง อาทิ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปางและจังหวัดเชียงใหม่ แต่ถึงกระนั้นจังหวัดลำพูนก็ยังเป็นจังหวัดที่มีชาวไทยยองอาศัยอยู่มากที่สุดในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวไทยยองที่จังหวัดลำพูนจะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลากว่า 200 ปีและมีการผสมผสานทางขนบธรรมเนียมประเพณีหรือทางสังคมในหลายรูปแบบที่ได้แพร่กระจายมาจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากชาวล้านนาไทยก็ตาม แต่ชาวไทยยองก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ได้ เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยยองสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชนไว้ได้ ก็คือ การปฏิบัติตนตามข้อควรปฏิบัติและละเว้นการปฏิบัติตนตามข้อห้าม หรือที่เรียกว่า “จืด” ซึ่งเป็นสิ่งที่สืบเนื่องต่อกันมาจากบรรพบุรุษ แต่เนื่องจากในปัจจุบันเทคโนโลยีและความก้าวหน้าในวิทยาการแขนงต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยยองและจะส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวไทยยองเปลี่ยนแปลงไป

“ซิด” อันเป็นความเชื่อของชาวไทยของที่มีมาแต่เดิมนั้น ก็อาจเปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมสูญไป จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรีบทำการศึกษา “ซิด” ของชาวไทยของที่จังหวัดลำพูน ซึ่งยังคงมีลักษณะทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชนปรากฏอยู่ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านสาขานี้ไว้เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของบรรพบุรุษในด้านความเป็นอยู่ ทศนคติและค่านิยม ตลอดจนอาจนำไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตแล้ว ยังเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในวัฒนธรรมพื้นบ้านสาขานี้อีกด้วย

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

๑. รวบรวมและบันทึก “ซิด” ของไทยของ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทมุขปาฐะที่หาศึกษาได้ยากไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
๒. ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมเกี่ยวกับ “ซิด” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
๓. วิเคราะห์ “ซิด” ของไทยของจากโครงสร้างและบริบทตามแนวหน้าที่นิยม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

๑. เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ถ่ายทอดทางมุขปาฐะและหาศึกษาได้ยากไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
๒. ทำให้ทราบในเรื่องต่อไปนี้
 - ๒.๑ อิทธิพลของ “ซิด” ที่มีต่อความเชื่อและการปฏิบัติตนของชาวไทยของ
 - ๒.๒ บทบาทและหน้าที่ของ “ซิด” ในฐานะที่เป็นบรรทัดฐานของการดำรงชีวิตในสังคมไทยของ
 - ๒.๓ ความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมชาวไทยของเกี่ยวกับ “ซิด” ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
๓. เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติทางคติชนในสาขาความเชื่อ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาคติชนและวิชาที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

๑. ข้อมูลที่นำมาศึกษา แบ่งออกเป็น

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลสุ่มประชากร ที่ได้จากการสัมภาษณ์วิทยากรและชาวบ้าน

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้จากเอกสาร

และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

๒. แหล่งข้อมูลในการวิจัย คือจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ที่มีชาวไทยของอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากอันได้แก่อำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง อำเภอแม่ทาและอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๓. วิทยากรที่ให้ข้อมูลในครั้งนี้ เป็นชาวไทยของที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดลำพูนและมีระดับการศึกษาไม่สูงกว่าการศึกษามหาวิทยาลัย หากแต่เป็นผู้ได้รับการยอมรับจากบ้านว่ามีความรู้เรื่องชีวิตของไทยของอย่างแท้จริง

๔. การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะ ๆ โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๓๖ ถึงวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๔๐

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. การถ่ายทอดข้อมูลจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษร จะใช้อักษรวิธีภาษาไทยแบบคำต่อคำ โดยเขียนเทียบเสียงให้ใกล้เคียงกับเสียงจริงของวิทยากรมากที่สุด

๒. เนื้อหาของข้อมูลที่ถ่ายทอดจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษร จะคงไว้ตามที่วิทยากรให้ข้อมูลทุกประการ ไม่มีการปรุงแต่งข้อมูลให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ไทยแต่อย่างใด

๓. การศึกษาความเชื่อเรื่อง "ซิด" ของชาวไทยของกับการปฏิบัติตน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวกับ "ซิด" ของชาวไทยของที่จังหวัดลำพูนจากอดีตถึงปัจจุบันในครั้งนี้ จะศึกษาพฤติกรรมของชาวไทยของที่มีอายุตั้งแต่ ๕๐ ปีขึ้นไป โดยถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ชาวไทยของในอดีตได้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันและจะศึกษาพฤติกรรมของชาวไทยของที่มีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีลงมา โดยถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ชาวไทยของในปัจจุบันได้ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แล้วศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมของชาวไทยของทั้ง ๒ กลุ่ม เพื่อเป็นข้อสรุปในเรื่องลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกี่ยวกับ "ซิด" ของชาวไทยของที่จังหวัดลำพูนจากอดีตถึงปัจจุบัน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ซิด หมายถึง ข้อความที่กำหนดแนวทางประพฤติปฏิบัติของชาวไทยของ ทั้งที่เป็นข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติ ซึ่งเชื่อว่าหากฝ่าฝืนจะมีผลไม่ดีต่อบุคคลนั้น

๒. ข้อบัญญัติ หมายถึง แนวทางการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน อันเป็นความเชื่อที่ชาวไทยของยึดถือสืบต่อกันมา แม้ว่าในปัจจุบันจะยังคงประพฤติปฏิบัติอยู่หรือไม่ก็ตาม

๓. ไทยยong หมายถึง ชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นชนชาติไทยสาขาไทยยongที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง อำเภอแม่ทา และอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๔. หน้าที่นิยม หมายถึง การศึกษายึดโดยพิจารณาความหมายของชีวิตในแต่ละบทอย่างลึกซึ้งและวิเคราะห์ว่าความหมายที่ปรากฏในชีวิตแต่ละบทนั้นมีอิทธิพลและหน้าที่ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาวไทยยongอย่างไร

PAYAP UNIVERSITY